

Отже, тільки військового визволення території України від військ агресора нині не достатньо. Гарантом не повторення цієї окупації буде духовне визволення наших віруючих із тенет «руського міра». Найважливішою складовою такого визволення є саме конститування Української Помісної православної Церкви.

Список використаних джерел

1. КМІС (дослідження проводилося з серпня 2006 до січня 2007 року). 2. Україна-2014: суспільно-політичний конфлікт і Церква. Позиції релігійних діячів, експертів, громадян. Зб. Центру Разумкова. – Режим доступу: www.razumkov.org.ua/upload/2014_Khyga_Religiya_5nnn_site.pdf. 3. Православ'я в Україні. Офіційний сайт УПЦ. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://orthodoxy.org.ua/data/mitropolit-sofroniy-pro-rezonansne-opituvannya-cherkaskih-svyashchenikiv-shcho-vono-oznachaie>. 4. Саган О. Національні прояви православ'я: український аспект. – Київ, 2001.

Olexander Sagan

LOCAL ORTHODOX CHURCH IN UKRAINE: THE CONCEPT, CHALLENGES AND THE NECESSITY OF CONSTITUTING

The article substantiates the necessity of constitution and basic features of Local Orthodox Church. It is noted that in the present post-maydan's expectations of qualitatively different development of the country and in view of the fact that Russia's military aggression and annexation of the Crimea, the problem of constitution of the Ukrainian Local Orthodox Church is no longer a theoretical problem or desired / expected by the evolution of Orthodoxy in Ukraine. Specifies the artificiality of the so-called argument «Canonical» churches and standards' duality of the Moscow Patriarchate in the approach to solving the crisis of Orthodoxy in Ukraine.

Key words: *Local Orthodox Church, an autocephalous church, constitution, national security, the canonical Church, the Mother Church, Constantinople Patriarchate.*

Арсен Марчишак (м. Чернівці)

ПРАВОСЛАВ'Я В УМОВАХ МУЛЬТИКОНФЕСІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У статті проаналізовано специфіку функціонування православ'я в умовах релігійного плюралізму й структуризації громадянського суспільства на засадах мультиконфесійності та актуалізовано ключові аспекти формування ефективної моделі розвитку Українського православ'я в умовах сучасних національно-конфесійних трансформацій і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: *православ'я, мультиконфесійне суспільство, трансформації, богослов'я, релігійна освіта.*

Зайвим буде доводити, що сьогоденне українське суспільство поступово стає відкритішим. Цей процес має свої особливі вияви та специфічні риси, серед яких чи не найголовнішими є індивідуалізація та приватизація духовно-практичних і, зокрема, релігійних його компонентів, що неодмінно веде до зростання ролі когнітивного потенціалу психологічної структури конкретного віруючого, на протипагу якоїсь суспільної місії чи абстрактного соціального служіння тієї чи іншої конфесії. Цілком очевидно, що це – серйозний виклик для більшості релігійних утворень і особливо тих, які називаємо традиційними. Йдеться передусім про православ'я, яке, з одного боку, прагне усі досягнення християнства епохи семи Вселенських соборів подавати за свої, а з іншого – виступати своєрідним духовно-моральним маркером у сучасних цивілізаційних прагненнях більшості націй і держав Центрально-Східної Європи, а надто ж пострадянського простору.

Виходячи з того, що православ'я домінує в Україні, а його роль у націє- та державотворчих процесах є більш, ніж суперечливою, вітчизняні науковці ніколи не оминали своєю дослідницькою увагою проблему впливу Православних Церков на український соціум. У поле зору вчених потрапляли і потрапляють питання їх

соціального служіння, місіонерської діяльності, впливу на суспільно-політичні трансформації та міжконфесійні відносини.

Між тим, незважаючи на значну кількість тематичних праць, питання, які увиразнюють специфіку функціонування та перспективи розвитку українського православ'я в умовах мультиконфесійного суспільства усе ще залишаються малодослідженими, а наявні праці, у яких тією чи іншою мірою, висвітлені ці важливі сегменти церковного і суспільного устрою, хибують конфесійною заангажованістю та диктатом еклезіологічного монізму конкретної церковної юрисдикції.

У статті ставимо за мету проаналізувати специфіку функціонування та спрогнозувати перспективи розвитку Православної церкви в умовах мультиконфесійного суспільства.

Об'єктивно, глобалізація (зі всіма її векторами і ризиками), секуляризація та науково-технічний прогрес – це найважливіші новочасні виклики для світового православ'я. Їх суспільна ініціація вимагає від Православної церкви інтегрованості у загальносвітові процеси, а відтак, і адаптації до існування у нових умовах. Пристосування релігії загалом, й православ'я зокрема, до конкретних реалій її існування спостерігається упродовж усієї історії і знаходить своє відображення у віровченні, системі обрядовості та організації. Необхідність оновлення Церкви завжди мотивувалася вимогою «духовного осмислення життя, того, що відбувається навколо нас, – життя сучасного у всіх його проявах» [9, с. 41].

Якщо проаналізувати стан релігійних організацій на початок XXI ст., то побачимо, що у загальносвітовому масштабі православ'я, із трьох основних течій християнства, має найменшу кількість послідовників. Найновіші соціологічні дослідження засвідчують від'ємну динаміку росту кількості православних вірян у порівнянні із збільшенням кількості, наприклад, протестантів чи католиків. У цифрах – це 1,74 млн осіб приросту за рік у православ'ї, проти 13,5 млн осіб за рік у католицизмі [2]. Так, у Росії, яка позиціонує себе православною країною, згідно з дослідженнями, проведеними у рамках програми Міжнародного соціального проекту (ISSP), 50 % респондентів, опитаних у 2007 р., відповіли, що не відносять себе до жодної із конфесій [8, с. 13]. Релігія для росіян найчастіше виступає як національна традиція. Навіть в Україні, котра за кількістю православних організацій займає одне із перших місць у світі, станом на початок 2014 р. їх нараховувалося 51 % від усіх релігійних організацій країни на цей час. За 23 роки незалежності України кількість віруючих, що відносять себе до православ'я, зменшилося до 49 % [5, с. 184]. Наведені цифри засвідчують стан глибокої кризи, яку загалом переживає світове православ'я в умовах глобалізації.

На сьогоднішній день окреслилося значне коло питань та завдань, які є спільними для усіх Помісних Православних Церков. Ключові з них, були більш-менш чітко сформульовані на спільних міжправославних нарадах, започаткованих на о. Родос ще у 1961 р. У цей час богословами, які брали участь у з'їздах, визначено перелік питань, що потребують негайного вирішення. Вони мали відношення до віри і догматики, богослужіння, управління, міжправославних відносин, взаємин Православних Церков з іншими християнськими течіями, методів «закріплення» православ'я у світі, а також нових богословських і соціальних доктрин [10, с. 311]. Тобто, означені й досі актуальні проблеми намічено ще у XX ст., а у XXI ст. вони лише поглибилися.

Різка переоцінка цінностей у суспільстві і стрімка поява «нових», західних за походженням, ідей і стандартів, поставила Православну церкву перед імперативом самовизначення з ключових питань політичного, суспільного, культурного й релігійного життя. Інерційний розвиток стає неможливим. Втративши монополію у духовній сфері (найбільше це стосується країн постсоціалістичного табору) в умовах співіснування з іншими релігіями, стало чітко видно усі недоліки у питаннях взаємовідносин Церкви і суспільства.

Сьогодні ми є свідками помітного зменшення у православ'ї кількості практикуючих християн і зростання кількості номінальних. Як слушно відзначають дослідники, православна віра не постає вже для більшості вірних у ролі морального імперативу повсякденного життя, а моральні цінності християнства підмінюються орієнтаціями на матеріальні цінності [5, с.184].

У III тис. головним для православ'ям постає питання адаптації до сучасних умов – національних і світових. Саме адаптація і є у цьому випадку синонімом модернізації або, говорячи мовою богословів, оновлення. Ось як, зокрема, характеризує нинішній стан Українського православ'я професор А. Колодний: «Визнаємо те, що якщо у вітчизняному православ'ї не відбудеться докорінна зміна у всьому на подобу «аджорнаменто» в католицизмі, якщо воно не знайде внутрішні чинники вирішення своїх колізій і здолання своїх доцентричних прагнень, не навчиться жити в умовах демократичного суспільства, то за два-три покоління на теренах України воно стане тупиковою конфесією» [6, с. 32].

Сучасна ситуація у глобалізованому світі ставить на порядок денний перед релігійними організаціями, передусім, розробку нових методів свідчення Євангелії, тобто місіонерства, із врахуванням досягнень науково-технічного прогресу. Сучасні засоби комунікації – ось що повинно стати одним із основних знарядь розповсюдження та утвердження позиції релігії. Упродовж минулого століття представники практично усіх християнських напрямків висловлюють думку про необхідність змін, котрі б допомогли здійснювати християнську місію більш ефективно.

Однієї із ознак сучасного світу є його мультиконфесійність. Стрімке збільшення кількості «молодих» релігійних утворень робить релігійне поле досить насиченим та динамічним. Православна церква сьогодні не може отримати тієї державної підтримки, яку вона мала наприкінці XIX ст. Задекларована конституцією свобода совісті та відокремлення Церкви від держави ставить православ'я у один ряд із іншими релігійними течіями із якими потрібно на рівних умовах конкурувати. За таких умов, очевидним є невміння православ'я організувати активну катехизаційну місіонерську та благодійницьку роботу. Схожу ситуацію спостерігаємо в усіх, так званих, «православних країнах».

Священик – випускник теологічної школи, практично не володіє тим багажем знань, який потрібен для сучасного православного місіонера. Практика радянського періоду, згідно з якою, священик міг проповідувати лише в межах храму, вкоренила у їх свідомості певний комплекс щодо інших проявів проповіді, які стали сприйматися сьогодні більшістю православних винятково, як вияв протестантськості.

Сучасний православний місіонер має звільнитися від відчуття підозрливості та ворожості щодо інших християнських традицій. Для цього необхідно вивчати культуру сучасного світу, мову, якою він говорить, а також різноманітні релігійні традиції і напрямки, які стали тією чи іншою мірою популярними серед наших сучасників.

III тис. поставило перед Православною церквою нові вимоги, від вирішення яких залежить її роль і місце у майбутньому. Питання полягає у тому, чи буде Церква дійсно вселенською чи залишиться явищем суто локальним, та у кінці кінців, перетвориться на «екзотичну етнічну релігію» народів Східної Європи. Нові запити сучасної людини ставлять перед православ'ям дилему – чи зберегти традиційно консервативний статус чи реагувати на вимоги часу, як це зробила, наприклад, Римо-католицька церква.

Будь-яка релігія, у тому числі й православ'я, постійно еволюціонувало. Але процес цей не є рівномірним: протікає то швидше, то повільніше, залежно від глибини змін, що відбуваються у суспільстві. Викликані життям зміни, обумовлюють активізацію богословського рівня задля ефективнішого функціонування релігії.

Визначаючи свою конфесійну ідентичність у поліконфесійному світі, Православна церква, на думку теологів, повинна шукати середній «царський» шлях

між релігійним модернізмом і консерватизмом. Аналізуючи виступи деяких православних богословів, можна зробити висновок, що вони налаштовані рішуче, адже реалії глобального світу спонукають вишукувати інші форми існування, які б дозволяли релігії якомога активніше впливати на соціально-духовні процеси суспільства. «Як православ'ю зі всім докладно розробленим догматичним знанням про природу людини прокласти шлях до пересічного жителя сьогоднішньої планети..., котрого, незважаючи на якісь вічні його характеристики, все ж ніяк не можна звести до якоїсь незмінної конструкції, що діє за однією схемою у всі часи?» [3], – відзначав православний священик Володимир Зелінський. Дедалі більше православних богословів визнають, що потрібно шукати нові форми у співвідношенні Церкви з людиною.

На сьогодні у православ'ї існує значна кількість богословських віроповчальних проблем, стосовно яких немає чіткої і однозначної відповіді у святоотцівській спадщині, і, які є необхідним елементом віроповчальної системи. Це – теми антропології, маріології, еклезиології, теми взаємовідносин статей та ін.

Вироблення індиферентного ставлення до релігії у молодого покоління повинно спонукати релігійних діячів активніше залучати молодь до соціальної діяльності на зразок протестантських церков. Зацікавлення сучасних людей різними традиціями Індії та Далекого Сходу, їх практиками медитації, уже сьогодні, змушує православних богословів до пошуків у своїй традиції альтернативи для сучасної людини. Такої, наприклад, практики, як медитація, але щоб вона носила християнське наповнення.

Для того, щоб ефективно здійснювати євангелізацію у сучасному світі, Церква повинна мати справу з реаліями сучасної світської держави, постмодерного та глобалізованого суспільства. Тому тут на перший план виходять два взаємопов'язані завдання: розвиток церковно-богословської науки і підвищення рівня церковної освіти. Богословська робота є не просто пріоритетною для православ'я – без неї неможливо навіть поставити питання, сформулювати реальні проблеми Церкви у сучасному світі. Тільки у богословському вимірі Церква може розібратися з історичним сьогоденням, у якому вона живе. Отже, за сучасних умов майбутнє релігії значною мірою залежить від її здатності бути водночас і традиційною, і спрямованою в майбутнє; вона повинна цінувати і поважати свою спадщину, але й бути здатною розвивати її. Архієпископ УПЦ КП Димитрій у одній зі статей пише: «Сьогодні, як ніколи, необхідно говорити про підвищення якості духовної освіти і творчий розвиток богослов'я в нашій Церкві» [1, с. 19].

Православні богослови твердять, що тільки завдяки богословському відродженню православ'я зможе уникнути нової історичної катастрофи, під якою вони розуміють відхід молодого покоління від Церкви. «Єдине осмислене майбутнє – в богослов'ї», – зазначає один із православних богословів [7, с.14]. Доповненням може служити думка британського єпископа Каліста (Уера) про те, що XXI ст. у православ'ї має стати «епохою Отців» [4, с. 2].

Світ живе в умовах швидкого науково-технічного та суспільного прогресу. Усе християнство стоїть перед викликом єдиного секулярного світу. Цьому виклику потрібно дивитися в обличчя як проблемі, що відчуває потребу у богословській і духовній відповіді. Для молодого покоління, де б воно не було, не принципово, від якої саме, так би мовити, духовної генеалогії залежить ця відповідь – західної, східної, візантійської чи латинської. Важливо, щоб відповідь пролунала для них істиною і життям, зазначає відомий православний богослов [7, с.172].

Богослови визнають, що у Церкві назріла необхідність у перегляді та вдосконаленні свого функціонування задля ефективного здійснення місії євангелізації Церкви у світі. Це стосується мови богослужіння, церковних канонів, місіонерства, богословської освіти та ін. Для посткомуністичної України й більшості інших православних народів, що пережили жахи атеїстичного терору, основою нової євангелізації стає елементарна релігійна освіта, знайомство з Біблією, богослужбовою культурою, опанування мистецтвом молитви, відновлення

суспільного статусу Церкви. В іншому разі кількість віруючих буде поступово зменшуватись і зрештою зведе православ'я до стану незначної християнської течії.

Список використаних джерел

1. Димитрій (Рудюк), архієпископ Переяслав-Хмельницький. Про духовне відродження українського суспільства в умовах глобалізаційного світу / Д. Рудюк // Україна в системі духовних, економічних та політичних координат глобалізованого світу. – К.: Національна академія управління, 2006.
2. Динамика численности религий в мире. – Режим доступу: <http://kray.lg.ua/main/730-dinamika-chislennosti-religiy-v-mire.html>.
3. Зелинский В. Глобализация взгляд с запада / В. Зелинский. – Режим доступу: http://www.kiev-orthodox.org/culture/modern/zelinsky_global.htm.
10. 4. Каллист (Уер), єпископ Диоклийский. Мы живем в эпоху Отцов / У.Каллист // Камо Грядеши. – № 1(24). – 2004.
5. Колодний А. Православ'я України: контекст історії і сьогодення / А. Колодний // «Русский мир» Кирила не для України. Збірка наукових статей. За редакцією проф. Колодного. – К.: УАР, 2014.
6. Колодний А. М. Релігійні процеси в Україні: реалії сьогодення / А. Колодний // Релігія і церква в контексті реалій сьогодення. – К., 1995.
7. Мейендорф И., прот. Православие в современном мире / И. Мейендорф. – М.: Путь, 1997.
8. Парашевин М. Релігія та релігійність в Україні / М. Парашевин. – К., 2009. с.13.
9. Подоляк В.А. Модернизация христианской идеологии / В.Подоляк. – 1979.
10. Саган О. Вселенське православ'я. Суть, історія, сучасний стан / О.Саган. – К., 2004.

Arsen Marchyshak

ORTHODOXY IN TERMS OF MULTYCONFESSIOAL SOCIETY: UKRAINIAN CONTEXT

The paper analyzes the specifics of Orthodoxy operation in terms of religious pluralism and structuring of civil society on the multyconfessional basis. Also updated the key aspects of the formation an effective model of Ukrainian Orthodoxy in contemporary national-religious transformation and globalization.

Key words: *Orthodoxy, multyconfessional societ,y transformation, theology, religious education.*

Юрій Ліннік (м. Рівне)

МІЖКОНФЕСІЙНИЙ ДІАЛОГ ЯК ШЛЯХ ПОДОЛАННЯ РОЗКОЛУ СЕРЕД ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена міжправославному діалогу як шляху подолання розколу в українському православ'ї. В статті аналізуються різні позиції православних церков щодо розколу.

Ключові слова: *українське православ'я, міжконфесійний діалог, розкол, об'єднання православних церков, автокефалія.*

На початку 90-х рр. ХХ ст. в релігійному середовищі України відбулися значні перетворення, пов'язані з утворенням Української православної церкви (далі – УПЦ). 25–27 жовтня 1990 р. на Архієрейському соборі Російської православної церкви (далі – РПЦ) УПЦ надано самостійність в управлінні. Статус церкви був закріплений в новій редакції статуту про управління РПЦ, прийнятого ювілейним Архієрейським собором у серпні 2000 р. У цьому статуті УПЦ згадується як церква з широкою автономією та повним самоврядуванням [2, с. 17].

Релігійне життя України насичене подіями, не лише утворенням УПЦ, а й відродженням Української автокефальної православної церкви (далі – УАПЦ), яке викликало негативну реакцію з боку єпископату та екзархату РПЦ, об'єднання частини духовенства і релігійних громад УАПЦ та УПЦ і утворення Української православної церкви Київського патріархату (далі – УПЦ КП), яка стала однією стороною міжконфесійного протистояння. Приводом для утворення УПЦ КП стала відмова РПЦ надати УПЦ автокефалію. 20 липня 1992 р. УПЦ КП зареєстровано Радою у справах релігії і розпочато відлік розколу в УПЦ [2, с. 16].

Наприкінці ХХ ст. церковне життя українського суспільства змінилося через розвиток міжконфесійного конфлікту, який зумовлений наявністю у країні трьох